

Clingendael

Netherlands Institute of International Relations

SEPTEMBER 2026

Reactie Defensienota 2026

De veranderende trans-Atlantische relatie vraagt om meer strategische duidelijkheid

Truth Social/ @REALDONALDTRUMP

Deze analyse is geschreven in aanloop naar het rondetafelgesprek over de Defensienota 2026 met de vaste commissie voor Defensie van de Tweede Kamer. Clingendael is daarbij gevraagd te reflecteren op de internationale aspecten van de nota. Het gesprek vindt plaats op 23 september 2026.

Introductie

In de Defensienota 2026 *Samen Voorwaarts!* wordt een duidelijke toon gezet: Europa

moet meer verantwoordelijkheid nemen voor de verdediging van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied. Dit is een belangrijk uitgangsprincipe, gebaseerd op de erkenning dat de Verenigde Staten hun strategische prioriteiten steeds meer buiten Europa leggen. De Defensienota bevat daarnaast allerlei goede voorstellen: van een visie op onbemenste systemen, de noodzaak slagkracht schaalbaar en betaalbaar te maken, en de erkenning dat innovatie en adaptiviteit centraal staan in een onvoorspelbare en snel veranderende dreigingsomgeving.

De huidige verslechterende trans-Atlantische band en moeizame diplomatieke relatie met de regering-Trump zijn echter de olifant in

¹ De auteur bedankt Karen van Loon, Steven Schoppert en Bob Deen voor hun waardevolle inzichten en feedback.

de kamer. Het is duidelijk dat deze vanwege politieke gevoeligheid niet worden genoemd in de nota, maar door dit niet te doen rijst de vraag of Defensie voldoende anticipeert op een nieuwe strategische realiteit waartoe Nederland en Defensie zich te verhouden hebben: een realiteit waarin samenwerking met de VS steeds onzekerder en transactioneler wordt.

De erkenning is er impliciet: in de nota wordt verwezen naar versterking van de Europese samenwerking en een Europese voortrekkersrol binnen de NAVO. Een onderdeel van de voortrekkersrol is een “burden shift” binnen het bondgenootschap: lasten moeten verschuiven van de VS naar Europa, met als doel een meer gelijkwaardig trans-Atlantisch partnerschap.

In dit beeld blijven de VS een belangrijke bondgenoot waar Nederland op basis van wederkerigheid mee samenwerkt. Het idee is dat deze samenwerking de strategische autonomie van Nederland versterkt en de trans-Atlantische samenwerking duurzaam en toekomstbestendig maakt. De miljarden die Nederland in Defensie investeert worden vervolgens hieraan gekoppeld.

Maar leidt deze aanpak tot een veiliger Nederland en Europa? Omdat deze vraag centraal staat in het Nederlandse veiligheidsbeleid, gaat deze analyse verder in op drie aspecten van de trans-Atlantische band: (1) de verhoudingen met de VS, (2) strategische afhankelijkheden en (3) de noodzakelijke versterking van de Europese defensie-industrie en samenwerking. Duidelijkheid hierover ontbreekt of blijft impliciet in de nota, maar is noodzakelijk voor een voldragen strategie.

1. Hoe verhouden we ons tot de VS?

De Defensienota bereidt Nederland voor op een scenario met minder Amerika, maar niet op een scenario met een Amerika dat andere belangen nastreeft, Europese handelingsruimte beperkt of zelf een strategisch risico vormt. Het blijft onbenoemd dat de huidige regering-Trump een buitenlandbeleid hanteert met een uitgesproken harde en transactionele stijl, waarin macht, directe belangen en invloedssferen zwaarder wegen dan de bestaande internationale

rechtsorde. Amerikaans buitenlandbeleid staat daarmee op gespannen voet² met Nederlandse waarden én de kerntaken van de krijgsmacht, waaronder hoofdtak 2: Het bevorderen en beschermen van de internationale rechtsorde. Onze grootste en belangrijke bondgenoot heeft gekozen voor een ander wereldbeeld – en is daar open en duidelijk over.³

De nota gaat uit van een voorkeursscenario van een VS die minder bijdragen, niet van een VS die Europese besluitvorming vertragen, steun politiek voorwaardelijk maken of binnen de NAVO een gezamenlijk optreden blokkeren. Dit is geen denkbeeldig, maar realistisch scenario, dat meer en andere eisen stelt aan de Europeanisering van de NAVO dan een ordelijke lastenverschuiving van de VS naar Europa.

2. Hoe bouwen we strategische afhankelijkheden af?

De onderliggende logica van wederzijdse afhankelijkheid als een demper voor trans-Atlantische spanningen is speculatief en onzeker: de VS handelen zeer autonoom en schuwen confrontatie met bondgenoten niet. In Ottawa, Kopenhagen en andere hoofdsteden is deze boodschap luid en duidelijk overgekomen.

Risico's van afhankelijkheden gelden in het bijzonder voor capaciteiten die rechtstreeks raken aan de inzetbaarheid en handelingsvrijheid van de krijgsmacht, zoals strategische inlichtingen, satellietcapaciteiten, commandovoering en dergelijke. Wederzijdse afhankelijkheid is bovendien niet noodzakelijk gelijkwaardig: Amerikaanse exportcontrole, toegang tot software en zeggenschap over ondersteuning kunnen Washington ook politieke

2 Een paar voorbeelden: (1) de ontvoering van [Maduro](#), (2) de dreigementen rond de [annexatie van Groenland](#), (3) eenzijdig opgelegde [handelstarieven](#), (4) de handelsoorlog met Canada, (5) de [militaire escalatie tegen Iran](#), en (6) een onduidelijke houding richting autoritaire regimes als [Rusland](#) en [Noord-Korea](#). Deze voorbeelden illustreren een wereldbeeld waarin macht en invloedssferen centraal staan.

3 <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf>

en operationele invloed geven op de inzet van Europese krijgsmachten.⁴

Nederland lijkt er in de Defensienota voor te kiezen de strategische afhankelijkheid van de VS op het huidige niveau te handhaven, in het bijzonder voor de luchtmacht (zie infobox). Ook op nieuwe systemen dreigt verdere afhankelijkheid, die vaak ook komt met risico's van samenwerking met invloedrijke en machtige Amerikaanse techmiljardairs die sterke politieke, en bij vlagen antidemocratische, opvattingen hebben.⁵ Deze risico's staan niet beschreven in de nota, en de mogelijkheid blijft open tot verdere samenwerking met bedrijven zoals Palantir, SpaceX en Anduril – bij uitstek bedrijven met topmannen die technologie en technologische afhankelijkheid zien als machtsmiddelen voor een politieke agenda en de regelmacht van de Europese Unie als obstakel.

Infobox: Vergaande afhankelijkheden, geen indicatie tot afbouw

Met name onze luchtmacht is in vergaande mate afhankelijk van Amerikaans materieel: van de F-35, Predator, Chinook, Apache, Patriot en Tomahawk. Voor zowel de Tomahawk- als de Patriotraketten zijn nog zeer recent miljardendeals gesloten. Tijdige leveringen zijn zeer onzeker nu de VS ernstige tekorten heeft door haar operaties tegen Iran.

De vervanging van een aantal van de genoemde capaciteiten door Europese capaciteiten is de enige manier om de komende 10 jaar de strategische afhankelijkheid van de VS op conventioneel gebied te verminderen. De Defensienota zwijgt daarover en brengt een wezenlijke beperking aan. Het gaat uitsluitend om strategische capaciteiten die te duur zijn om alleen aan te schaffen, zoals AWACS en Multi Role Tanker Transport, die al in bestelling zijn.

3. Hoe gaan we de Europese defensie-industrie en de Europese militaire samenwerking versterken?

De nota is onduidelijk over hoe Europa versterkt moet worden. In de nota wordt gepleit voor versterking van de European Defence Technological and Industrial Base (EDTIB), maar de Nederlandse ambities blijven vooral binnenlands van aard, met als uitgangspunt dat de industriële en technologische capaciteit de komende jaren in de eerste plaats in Nederland wordt aangejaagd.

In de nota wordt voor het eerst expliciet gekozen voor het produceren van meer militaire capaciteiten in eigen land, in combinatie met een actief beleid om deze ook in Europa af te zetten. Het is voor ieder land politiek wenselijk om de nationale defensie-industrie te versterken, maar er liggen ook risico's op de loer als alle Europese landen de bekende reflex van *juste retour* volgen.⁶ Versterking van de Nederlandse defensie-industrie door nationale aanschaf draagt niet automatisch bij aan versterking van Europese capaciteiten. Zo is de gewenste Europese schaalvergroting in de eerste plaats gebaat bij gezamenlijke Europese ontwikkeling en verwerving.

Een vergelijkbaar spanningsveld doet zich voor op het terrein van militaire samenwerking. Sinds de jaren negentig heeft Nederland een voortrekkersrol gespeeld in de totstandkoming van vergaande militaire samenwerking, met het eerste Duits-Nederlandse legerkorps (1GNC), de Belgisch-Nederlandse maritieme samenwerking en de aanschaf van Europese tankvliegtuigen als baanbrekende resultaten.

In de nota lijkt de ambitie hier lager te liggen. Terecht wordt het belang van samenwerkingen zoals de Joint Expeditionary Force (JEF) en de

4 <https://www.clingendael.org/publication/coercive-extractivism-mechanics-trumps-transactional-approach-europe>

5 <https://www.clingendael.org/publication/een-analyse-van-de-maga-beweging-en-haar-mogelijke-toekomst>

6 [More Europe in defence: Three pathways | Clingendael](#)

Coalition of the Willing (CoW) voor Oekraïne onderstreept, maar onvoldoende duidelijk wordt hoe de verschillende samenwerkingsverbanden bijdragen aan een verder geïntegreerde Europese militaire capaciteit.

Ook het karakter van de NAVO-capaciteitsdoelstellingen helpt de verdieping van Europese militaire samenwerking onvoldoende vooruit. De doelstellingen worden per land vastgesteld; multinationale doelstellingen ontbreken. Tegelijkertijd leidt de stijging van de defensiebegrotingen niet alleen in Nederland, maar ook in andere Europese landen tot een sterke focus op de versterking van de eigen krijgsmacht. Renationalisatie ligt daarmee op de loer: ieder land kiest voor zichzelf, maar collectief komen we weinig verder.

Conclusie

In *Samen Voorwaarts!* wordt terecht de noodzaak van een verdere Europeanisering van de NAVO onderschreven. Dat is essentieel voor geloofwaardige afschrikking en verdediging en, in het uiterste geval, voor het vermogen om het eigen grondgebied tijdelijk zonder of met beperkte Amerikaanse steun te verdedigen.

Of Nederland binnen het voorgestelde kader van een *burden shift* daadwerkelijk de gewenste voortrekkersrol in het bevorderen van een sterker Europa binnen de NAVO kan spelen, zal de toekomst uitwijzen. Het is immers onvoorspelbaar in welke richting de Amerikanen zich op zowel de korte als middellange termijn zullen ontwikkelen. Bij het scenario van een goedwillende VS en succesvolle versterking van

wederzijdse strategische afhankelijkheden is dit denkbaar. Bij het scenario van aanhoudende spanningen met de VS en een verdere verzwakking van de trans-Atlantische band dreigt echter het tegenovergestelde: Nederland komt dan strategisch en operationeel aanzienlijk in de problemen.

De huidige koers houdt blijvende Amerikaanse afhankelijkheden bij een aantal cruciale conventionele capaciteiten in stand. Zeker in het luchtdomein ontbreken concrete aanwijzingen voor het afbouwen van strategische afhankelijkheden. Daarmee dreigt een cirkelredenering werkelijkheid te worden: vanwege afhankelijkheid kunnen afhankelijkheden niet worden afgebouwd.

De strategische richting van de nota, waarin wordt gekozen voor innovatie, adaptiviteit en een Europeanisering van de NAVO, is goed en belangrijk. Dit is een duidelijke ontwikkeling ten aanzien van eerdere beleidsstukken, zeker doordat de mogelijkheid wordt erkend dat Europa zelf voor de eigen verdediging zal moeten opkomen en het eventueel tijdelijk zonder de Amerikanen zal moeten stellen. De impliciete aanname onder de nota komt echter ook met risico's: het is de verwachting dat de trans-Atlantische band weer zal herstellen. Dit is helaas onzeker, en ook het scenario van een langdurige breuk met de VS is niet ondenkbaar. Samenwerking met de VS kan, maar wel vanuit het uitgangspunt dat over vijf jaar de afhankelijkheden aanzienlijk verder zijn afgebouwd en Nederland met Europese partners zelfstandig voor eigen strategische belangen en veiligheid kan zorgen.

Over Instituut Clingendael

Het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael' is een toonaangevende denktank en academie op het gebied van internationale betrekkingen. Met onze analyses, trainingen en publieke debat willen we overheden, bedrijfsleven, ngo's en de samenleving in bredere zin inspireren en equiperen, om zo een bijdrage te leveren aan een veilige, duurzame en rechtvaardige wereld.

www.clingendael.org
info@clingendael.org
+31 70 324 53 84

 @clingendaelorg
 The Clingendael Institute
 The Clingendael Institute
 clingendael_institute
 Clingendael Institute
 Newsletter

Over de auteur

Bart van den Berg is hoofd van de *Security Unit* van het Instituut Clingendael.